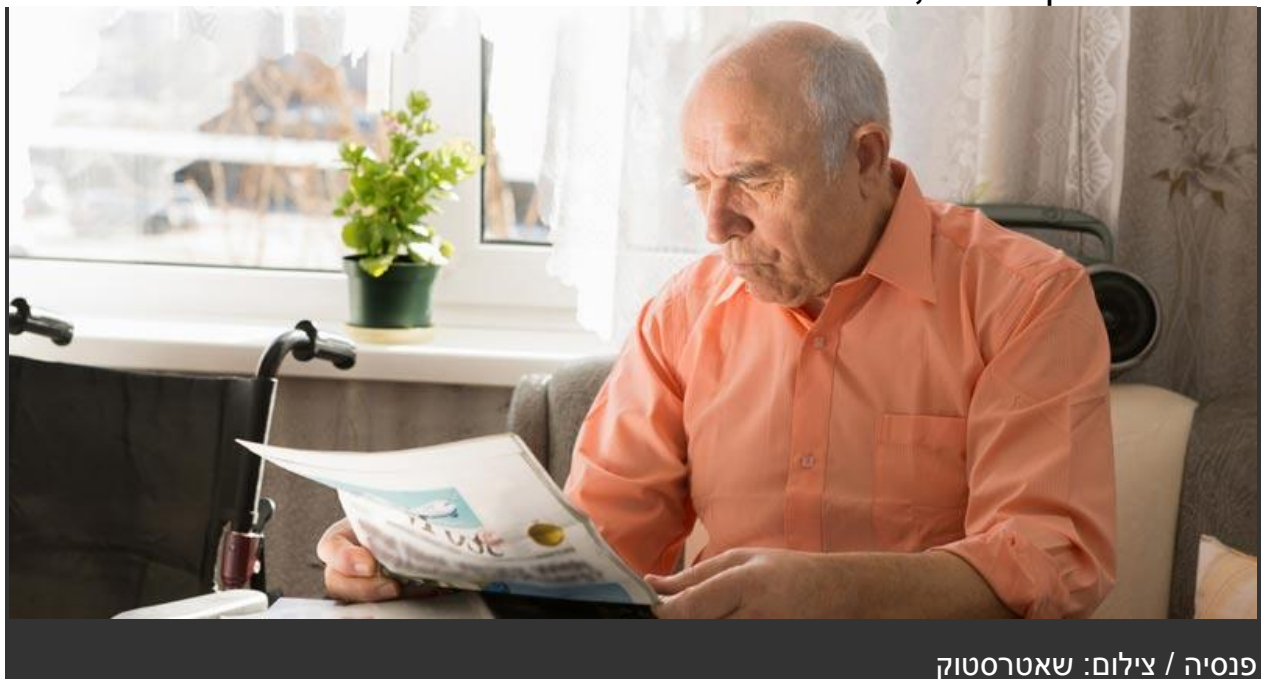

מי צריך בכלל קרנות פנסיה פרטיות? מבט ליפן ודרום קוריאאה

משבר הפנסיה מחייב מחשבה מחודשת על מנגנון החיסכון ■ פרופ'
ששינסקי **ומוסד שמואל נאמן** מציעים לשנות המערכת הקיימת
מהיסוד ■ ניתוח / אלי ציפורי

פורסם בתאריך 14.02.2016, 12:00: מאת: אלי ציפורי

פנסיה / צילום: שאטרסטוק

1. המסע שלנו להיכרות עם מערכות הפנסיה העולמית מגיע הפעם ליפן ולדרום קוריאאה. השכר הממוצע בשתי המדינות גבוה מישראל ועומד, לפחות בערך דולרי, על כ-13 אלף שקל בחודש ביפן וקרוב ל-12 אלף שקל בדרום קוריאאה (בישראל זה מתקרב לעשרת אלפים שקל).

הרובד הראשון של הפנסיה בשתי המדינות ממש לא בשמים: בדרום קוריאה הוא עומד על כ-650 שקל בלבד בחודש, אבל הסיוע הסוציאלי בשתי המדינות, המשלים את מערכות קצבאות הזקנה, די רחב וכולל הטבות דיור, הוצאות רפואיות וכדומה.

בדרום קוריאה הרובד השני הוא חישוב די מורכב, שתלוי בחציו בשכר העובד ובחציו בשכר הממוצע של כל המבוטחים, כלומר החישוב עובד לטובת אלו שמשתכרים נמוך מהממוצע. באופן כללי, בשתי המדינות שני הרבדים הם ציבוריים, בניגוד לישראל שבו הרובד הראשון (קצבת הזיקנה) היא באחריות הממשלה והרובד השני הוא למעשה פרטי (קרנות פנסיה הנמצאות בשליטת חברות ביטוח). את כל הפרטים תוכלו לקרוא בשתי הסקירות המפורטות המצורפות על המדינות, מתוך הדוח של ארגון OECD.

2. בעקבות הטור שפרסמנו בשבוע שעבר, קיבלנו לעיון שתי הצעות לכינון מערכות פנסיה שונות לגמרי מאלה הקיימות בישראל. האחת היא של פרופ' איתן ששינסקי, שהזכרנו את הרעיון שלו באופן כללי בטור הקודם. ששינסקי מציע למעשה להיפרד מהשיטה הקיימת ולהעביר לאחריות המדינה גם את הרובד השני, זה שכולנו מכירים דרך ההפרשות הפנסיוניות מהשכר שעוברות לקרנות הפנסיה.

הנה פרטי ההצעה שלו: לגבי הרובד הראשון (קצבת זיקנה), מציע ששינסקי כי הסכום שלה צריך להיות לפחות בגובה קו העוני) כ-3,000 שקל בחודש בישראל; ב OECD-זה כ-60% מההכנסה החציונית הפנויה. (מעבר לכך, ששינסקי סבור כי יש לשקול לבצע "מבחן עושר" במטרה לסנן את חמשת האחוזים העליונים של מקבלי הקיצבה. זו הצעה מתבקשת לדעתנו. אין סיבה לשלם קיצבה למי שיש להם די והותר.

אבל המהפך האמיתי בהצעה של ששינסקי הוא ברובד השני של הפנסיה. הוא מדבר על רעיון די חדש, שכבר אומץ בכמה מדינות, למשל שבדיה ואיטליה, והוא פשוט יחסית: לכל אזרח נפתח חשבון אישי שהוא ומעסיקו מפרישים אליו אחוז מסוים משכרו. החשבון הופך למשלם הקיצבה בעת פרישה, אבל בהבדל מהותי מאוד מקרנות הפנסיה הקיימות: הכסף שנצבר בחשבון האישי אינו משמש להשקעות, פיננסיות בעיקר, בשוקי ההון אלא "שוכב" בחשבון וצובר ריבית "רעיונית" (כפי שתוארה בשבוע שעבר בסקירה של מערכת הפנסיה בשבדיה). התפקיד של הממשלה היא לשלם את הריבית על הכסף, וזו

יכולה להיקבע בכמה דרכים: בהתאם לעלייה בשכר הממוצע הריאלי, או בהתאם לעלייה בתשלום השכר הכולל, או בהתאם לשיעור עליית התל"ג במשק. בעת הפרישה, הצבירה מומרת לקיצבה לפי עקרונות אקטואריים, בהתחשב כמובן בגיל ובתוחלת החיים של שכבת הגיל הפורשת.

ההצעה של ששינסקי מייטרת באופן טבעי את הצורך בקרנות הפנסיה של הסקטור הפרטי, מנטרלת את הסיכונים בהשקעות בשוקי ההון, מייטרת את כל הרגולציה הענפה על ענף הפנסיה הפרטי ומבטיחה למעשה תשואה סולידית לאורך השנים שבו העובד מפקיד לחשבון. כמובן, בגופים המנהלים את מאות המיליארדים של כספי הפנסיה לא יאהבו את ההצעה. המצב הקיים הרי מייצר להם הכנסות נדיבות מדמי ניהול וכמובן שכר עתק, לפחות לבכירים.

3. ההצעה השנייה שקיבלנו היא של **מוסד שמואל נאמן**. היא נכתבה על ידי **ד"ר משה גרסטנהבר, פרופ' שלמה מיטל וציפי בוכניק**. זו הצעה מעניינת, שמציגה מה שנקרא "חשיבה מחוץ לקופסה". גם הכותרת שניתנה לה משקפת זאת: "פתרון מערכת, מהפכני ורדיקלי למשבר מימון הפנסיה". **מוסד שמואל נאמן** למעשה מציע לפתוח חשבון פנסיה אישי לכל יילוד בחודש הראשון לחייו. משרד האוצר יפקיד בחשבון זה סכום קבוע מוסכם. המימון לסכומים הללו יגיע ממס מיוחד שיוטל על משלם המסים והמעסיקים. שליש מסכום ההיטל המיוחד הדרוש לפתיחת חשבונות פנסיה לכל ילד שנולד בכל שנה ימומן על ידי משקי הבית (20% ממשקי הבית, אלה העניים ביותר, יהיו פטורים מתשלום המס) ושני שלישים ימומנו על ידי מעסיקים, באופן דיפרנציאלי, בהתאם למספר העובדים. הסכום הכולל שייגבה על ידי המדינה בכל שנה עבור היטל זה יהיה בסביבות חצי אחוז מהתמ"ג לשנה.

השלב השני של ההצעה מתייחס לשימוש בכסף. בעוד ששינסקי מציע לשכוח ממנו עד גיל הפרישה, **במוסד שמואל נאמן** מציעים שהכסף ינוהל ויושקע על ידי ארגוני השקעות חדשים לא-ממשלתיים, שלא יהיו תחת סמכות הממשלה ולא יהיו חלק מהמערכת הקיימת של ניהול קרנות הפנסיה. קרנות הפנסיה הנוכחיות, כזכור, מושקעות בדרך כלל באיגרות חוב ממשלתיות, איגרות חוב קונצרניות ובשוקי המניות. לדעת מחברי ההצעה המערכת הזאת אינה מבטיחה תשואה ראויה ולדעתם יש להשקיע את כספי הפנסיה ישירות בכלכלה באמצעות רכישה, הקמה וניהול של חברות יצרניות, בתחומי התשתית וכדומה. הכסף יהיה מחויב להשקעות לטווח ארוך במדינה עצמה. המטרה היא להשיג צמיחה שנתית של כ-5%.

גיל הפרישה יעודכן בעת הצורך על ידי אקטוארים, אבל כל אדם יהיה זכאי להתחיל לקבל את הקצבה חודשית שלו מגיל 70 ואילך, גם אם הוא בוחר להמשיך לעבוד.

מחברי ההצעה טוענים דבר מאוד פשוט וברור: כיום ההון הפיננסי המוחזק בקרנות הפנסיה מושקע ברובו בנכסים פיננסיים, חלקם ספקולטיביים וחלקם במזומנים. יש כסף, הם אומרים, חוץ מאשר במקום שבו הוא קובע: השקעות גדולות בתשתיות ובכלכלה הריאלית. כלומר, הם מציעים להפוך בפועל את מנהלי הקרנות הפיננסיות למנהלי השקעות ריאליות, ולהערכתם זה יניב תשואה גבוהה יותר (הפיננסיירים ודאי יגידו, "מה פתאום, זה חלומות באספמיה").

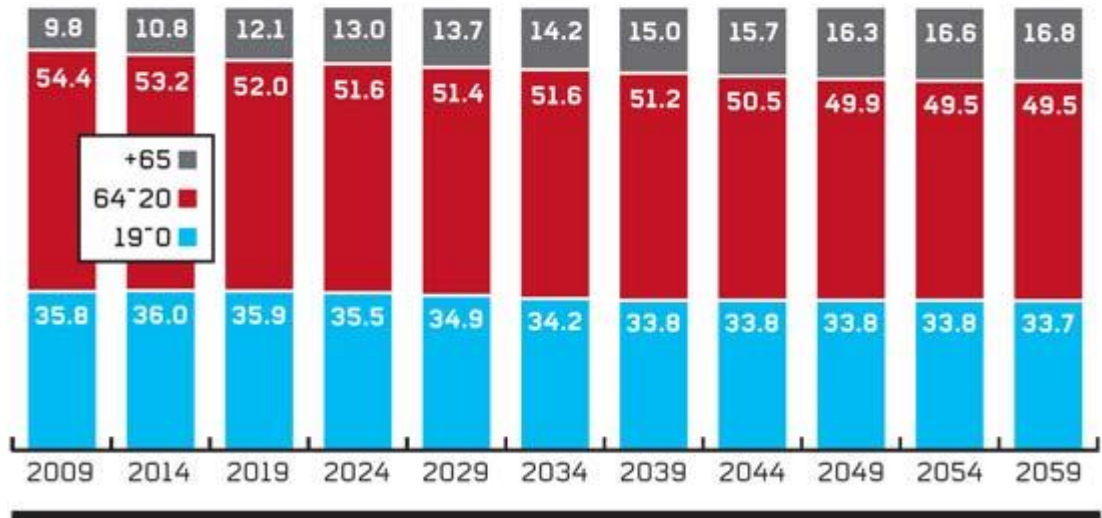
מחברי ההצעה מתארים על כגבי כ-130 עמודים את משבר הפנסיה שעומד להתרחש, מסיבות שכתבנו עליהן כאן שוב ושוב, אבל כדאי לחזור עליהן: הראשונה היא פסקלית, בעקבות קיצוצים של הממשלות בקצבאות זיקנה; השנייה היא דמוגרפית - אנשים פשוט חיים זמן רב יותר; והסיבה השלישית היא פסיכולוגית, אבל לטעמנו, היא המהותית ביותר - אנשים צעירים במערב לא חוסכים מספיק, ואפילו באסיה, במקומות שבהם הנטייה לחסוך גבוהה, יורדים שיעורי החיסכון. "קל להבין מדוע זה כך", נכתב בהצעה. "אנשים צעירים מגדלים משפחות ונהנים מהחיים, הפרישה נראית רחוקה. כשאנשים כבר מסוגלים לחסוך, לאחר שגידלו את ילדיהם, זה פשוט מאוחר מדי לצבור מספיק משאבים כדי לפרוש בכבוד. באופן בלתי מורגש כמעט, אורח חיים של 'בזבז תחילה - ואחר כך תחסוך', מחליף כעת את אורח החיים של 'חסוך תחילה - ואחר כך בזבז' ששלט במשך מאות רבות של שנים."

אנחנו מניחים שכל משפחה ישראלית ממוצעת תסכים לתיאור הזה. היום, ההורים שקודם חסכו ואחר כך בזבו, מסייעים לילדיהם. ספק אם הילדים שבגרו יוכלו לסייע לילדיהם שלהם.

מקור: למ"ס

שיעור המבוגרים באוכלוסייה הולך ועולה

האוכלוסייה בישראל לפי קבוצות גיל (% מסך האוכלוסייה)

יפן: מערכת הפנסיה ב-2014

מערכת הפנסיה הציבורית מורכבת משני רבדים: הקצבה הבסיסית הקבועה והפנסיה הקשורה לשכר (של השכירים).

חישוב ההטבות

קצבת זיקנה בסיסית

קצבת הזיקנה השנתית המלאה ב-2014 הייתה 772,800 י"ן (כ-2,200 שקל בחודש), 16% מהשכר הממוצע לשכיר. הקצבה הזאת צמודה לשכר הממוצע נטו עד גיל 67 ולמדד המחירים מגיל 68.

סיוע סוציאלי

משלים את מערכת קצבאות הזיקנה. הסיוע ליחיד נזקק בגיל 60-69 שהתגורר בטוקיו ב-2014 היה 981,160 י"ן בשנה לפני הטבות דיור ואחרות.

פנסיה קשורה לשכר

הפנסיה מבוססת השכר תלויה בשכר ובמשך ההפרשות. יש תקרת שכר להפרשה של 620,000 ין בחודש, 152% מהשכר הממוצע. עד 2025, לשכירים בני 64-60 יש אפשרות חלקית לקבל "פנסיה מיוחדת". לקצבה זו יש רכיב אחיד ורכיב שקשור לשכר. הרכיב האחיד מבוסס על שנת הלידה. הפנסיה המיוחדת מופסקת בהדרגה משנת 2013 לגברים, ותופסק בהדרגה לנשים מ-2018. הפנסיה של השכירים צמודה לשכר הממוצע במשק עד גיל 67 ולמדד המחירים מגיל 68.

פנסיה חיצונית

מעסיקים שיש להם יותר מ-1,000 עובדים רשאים "לצאת" מהפנסיה הציבורית שתלויה בשכר אם הם מעוניינים לכסות את העובדים בעצמם. כ-15% מהשכירים ביפן מכוסים כך לפנסיה. יציאה כזו מהמערכת הרגילה אפשרית רק אם המעסיק מציע לפחות 150% מההטבות של הפנסיה הציבורית הרגילה. החישוב הוא של שכר נומינלי ממוצע לאורך החיים. הצמדת הקצבה והשערוך של השכר בעבר ממומנים על ידי הממשלה.

הפרשת העובד לפנסיה החיצונית נקבעת על ידי הממשלה, לפי גיל והנחות אקטואריות. מ-2005, שיעור ההפרשה מהשכר הוא 2.4% עד 5%. מאפריל 2014 נאסרה פתיחת תוכניות פנסיה מבוססות שכר חדשות.

פרישה מוקדמת

פרישה מוקדמת עם קצבה מופחתת אפשרית גם במערכת קצבאות הזקנה וגם בתוכניות הפנסיה מבוססות השכר. ההטבה מופחתת ב-0.5% בחודש של פרישה מוקדמת, או 6% בשנה. הפנסיה הרגילה מוצמדת לשכר הממוצע במשק עד גיל 67, ולמדד המחירים מגיל 68.

פרישה מאוחרת

דחיית פרישה הגדילה את הקצבה ב-8.4% בשנה. זכויות הפנסיה ממשיכות להצטבר לכל שנת הפרשה. מ-2004 אפשר לשלב עבודה וקבלת פנסיה מגיל 65, בתנאי שההכנסה הכוללת (שכר ופנסיה) אינה עולה על 460,000 ין בחודש (3,856 דולר). מעל רף זה, מחצית מהיתרה מופחתת מהפנסיה

מבוססת השכר, אך הקצבה הבסיסית משולמת במלואה. עובדים מעל גיל 70 אינם צריכים להפריש לתוכנית הפנסיה.

המספרים של יפן		
OECD	יפן	
40,007	40,765	שכר ממוצע דולרים
7.9%	10.2%	הוצאה ציבורית על פנסיה כ- % מהתמ"ג
80	83.5	תוחלת חיים
16.2%	26.4%	% האוכלוסייה מעל גיל 65

דרום קוריאה: מערכת הפנסיה ב-2014

מערכת הפנסיה הלאומית חדשה יחסית ומבוססת-שכר בנוסחה פרוגרסיבית. הקצבות מבוססות הן על שכר העובד והן על השכר הממוצע של כל המבוטחים.

חישוב ההטבות

קצבה מבוססת-שכר

שיעור התחלופה, כלומר קצבת הפנסיה ביחס לשכר אחרי 40 שנות עבודה, היה 47% ב-2014, והוא מופחת בחצי נקודת אחוז בכל שנה מ-2008, עד ל-40% ב-2028. הפנסיה מחושבת כמחצית משיעור התחלופה כפול השכר הממוצע של העובד בהיוון לעליית השכר הנומינלית, והמחצית השנייה מהשכר הממוצע בשלוש השנים האחרונות, בהצמדה למחירים (משק) ערך. (A) יש תקרה לשכר לפנסיה, 4.08

מיליון וון לחודש (3,347 דולר), 206% מ"ערך A" ב-2014, שהיה כמעט 2 מיליון וון. קצבת הפנסיה הגבוהה ביותר האפשרית היא 100% משכר העובד. הקצבאות צמודות למדד המחירים. מעל גיל 50 לא משלמים הפרשות ולא צוברים הטבות.

פנסיית גיל בסיסית (קצבת זקנה)

70% מהעובדים בגיל 65 ומעלה יכולים לקבל "פנסיה בסיסית", שהחליפה את קצבת הזקנה הבסיסית ב-1 ביולי 2014. הקצבה המרבית היא 200,000 וון (כ-650 שקל) בערך 10% מהשכר הממוצע בשלוש השנים האחרונות של מבוטחי הפנסיה הלאומית. גמלאים שאינם מקבלים קצבה או מקבלים עד 300,000 וון מהפנסיה הלאומית מקבלים תוספת של 200,000 וון בחודש. יתר הגמלאים מקבלים את הקצבה לפי הנוסחה הבאה: $\frac{2}{3}$ מ"ערך A" של הפנסיה הלאומית מינוס 200,000 וון פלוס 100,000 וון. הקיצבה לבני זוג היא 80% משתי הקצבאות ליחידים.

עזרה סוציאלית

יש שני קריטריונים לקבלת הבטחת מחיה בסיסית. ראשית, ההכנסה המוכרת של משק הבית צריכה להיות נמוכה ממינימום יוקר המחיה למשק בית. שנית, מקבל העזרה אינו תומך בכל אדם אחר.

ההטבות ניתנות בשבעה אופנים: דיור, הטבות שמאפשרות עצמאות, חינוך, לידה, הלוויה והוצאות רפואיות.

פרישה מוקדמת

גיל הפרישה המוקדמת יעלה מ-55 ל-60 ב-2033. פנסיית פרישה מוקדמת מפחיתה את הקצבה ב-6% בכל שנה מתחת לגיל הפרישה. קצבת פרישה מוקדמת שווה ל-70% מקצבת פרישה רגילה אם היא משולמת חמש שנים מוקדם יותר. יחיד שפרש בגיל 60 בשנת 2014 היה זכאי לקצבה בגובה 94% מהקצבה הרגילה בגיל פנסיה.

פרישה מאוחרת

פרישה מאוחרת מעלה את הקיצבה ב-7.2% בכל שנה מעל גיל הפרישה הרגיל. אפשר לעכב את קבלת הקיצבה בחמש שנים. גמלאים מעל גיל 61 עם שכר גבוה מהממוצע יקבלו 50% מהפנסיה המלאה וייהנו מתוספת של 10% לפי גילם. זו "פנסיית גיל מבוגר פעילה". גמלאים עובדים יכולים לבחור את הפנסיה הדחויה או את הפנסיה הפעילה לגיל המבוגר.

המספרים של ד' קוריאה

OECD	יפן	
40,007	36,457	שכר ממוצע דולרים
7.9%	2.2%	הוצאה ציבורית על פנסיה כ- % מהתמ"ג
80	81.4	תוחלת חיים
16.2%	13%	% האוכלוסייה מעל גיל 65